

VII.

Træk af Fortidens Overtro.

I den Levnedsskildring af Aalborgbispen Dr. Matthias Foss, som Bibliothekar S. M. Gjellerup har leveret i Dansk biogr. Lexikon V, 266—7, siges om ham: »Foss var en helstøbt Personlighed og optraadte med stor Fordomsfrihed, for Ex. over for forskellige Ytringer af Datidens Overtro«. — Da det Brev til en Præst i Aalborg Stift, hvortil denne Dom om Manden tildels støtter sig, formentlig ikke er trykt, hidsættes det efter en os af Hr. C. Klitgaard meddelt Afskrift. Efter Tidens Skik er en Del latinske Sætninger indblandede i den danske Text, men da der stadig er vedføjet en meget tilfredsstillende dansk Oversættelse af de latinske Ord og Talemaader, nøjes vi, for at spare Plads, her med Oversættelsen.

Reverende Dn. Pastor¹⁾.

I begiærer mit Betænckende, om I skal af Prædicke-Stolen publicere det colloqvium, som Peder Christensen i Faverholdt beretter sig at hafve haft paa Marcken med En udj en liden hvidklæd Drengs Lignelse, som skal hafve beordret ham at advertere Eder, at I skulle fraraade Eders Sognefolck fra Hoffart, spits-næsedede Skoo, Kiorteler med stackede Ermer oc fornemmelig det Hofvedtøy, Qvinderne nu bruge, med store Hofved-Valcke, oc al fremmed Klædedragt, saavelsom oc at I skulle skrifve Eders Naboer til, at de det samme deris Mænheder skulde foreholde etc.

Da er hertil mit korte Svar, sær hvad Prædicanten, sær hvad hans Prædicken angaar:

I. Angaaende Prædicanten, da 1. hafve vj ingen Løfte oc tilsagn af Gud, at hand ved usedvaanlige Aabenbarelser oc Siuner vil gifve os sin Villie tilkiende, enten vor troo eller vor Gierning angaaende, siden hand gaf sin Kircke det saare faste prophetiske Ord, som vj alleeniste skulle gifve act paa, som paa det Lius, der skinner i et mørckt sted. 2. Svecker oc slig inclination til usedvaanlige præckener Guds ords Fuldkommenhed, som har ingen tilleg fornøden, eftersom det er saa fuldkommen en Regel, om hvis vj skulle troe oc giøre, at oc Christus derfor, i den Parabel om den rige Mand oc Lazaro, kalder os tilbage, fra Haab om de dødes prædickener til os, til Mosen oc Propheterne, dem vj eene bør at følge oc liude, oc Esaias cap. 8 viser Folcket hen til Loven oc Vidnisbiurdet. 3. Er der befunden i alle tjder saa stor en fallacia o: Bedrægeri, baade for Menniskernes Forfængeligheds oc Vantroes skyld, saa oc formeedelst diefvelens trædskhed, som forandrer sig til Liusets Engel ved saadane Aabenbarelser, at oc saa Satan dennem, saa som nogle kraftige Middeler, alt for meget lykkelig bruger til at bortføre de eenfoldige Siæle fra Guds ord, at oc deraf ere komne de skadeligste vrang Lære-

¹⁾ Det vides ikke, hvem Brevet er stilet til, det kan være Henrik Stampe i Hammer—Horsens, Albrecht Christensen i Volstrup—Hørby, Palle Hansen i Sindal—Astrup, Frants Vogellus i Aasted—Skjærum eller Niels Muus i Albæk—Voer, idet der i alle disse Pastoraler findes et Favrholt.

res oc alle Troldpackes Vildfarelser, som mange hen i dend aandelige hoffærdighed, oc icke ferre hen i dend bæstiske tryghed hafve hofvitkuld's nedstyrt. 4. Er denne fremmede Prædicant paa eders Marck enten en god eller en ond Engel. Er hand en god Engel, saa hafver Guds ord aldrig lærdt os, den tieniste de gode Engle i den Christne Kircke at være befaleet, at de skulde det aabenbare Lære-Embede betiene, oc derfor imod Pauli Forbud, Coll: 2, icke kunde troe nogen god Engel at hafve været den tijd Prædicant for Eders Bonde. Er hand en ond Engel, saa meriterer oc fortienet hand Christi afvisning, Matth. 4: Viig bag mig, Satan. Oc vilde endskiønt nogle formeene, saadane visiones oc Siune at være troværdige, som alleeniste udfordrede Sædernes Forandring, oc icke i nogen maade vor Troe omstøde, oc derfor maatte baade fordrages oc tillades; saa bør dog saadane, som ere saa lættroende, at beviise 1. at hvis de hafve ved aabenbaringer lært, det at være lært dennem af en god Engel; 2. den samme Engel at hafve bekommit ordre af Gud, at bringe os slig lærdom til; oc med mindre de to Poster krafteligen bevises, saa er det baade farligt, saa oc imod Gud ubilligt at troe Englers Siune oc Aabenbaringer.

II. Anlangende hvis denne liden dreng paa Eders Marck hafver prædicket om, da, ihvor vel Hoffart er den Synd, som I af Guds ord, uden nogen ny Aabenbaring, veed nock, at I bør at straffe, saa seer Jeg icke udj hans formaning noget gudeligt, hvor fore den Synd, for denne ny Prædicantis skyld, bør fremfor andre Laster at straffis. Thi det er icke nyt, at Løgnens Fader hafver iblant talit Sandhed. Mens om den sær Mode paa Skoo, Ermer oc Qvinde Huer findis udj eders Meenighed, som hand dog beføl (om hand ellers hafver noget i Eders Embede at befale), at I det skulde straffe, tviler jeg flux paa, saa som jeg næppe troer, Din Hiord, som er opfød paa Landsbyen, den skulle hafve taget Moden op efter Kiøbstæds Noder og Stads. Ej heller veed jeg, om det er Gud mishageligere, at Skoene ere spidtze eller kantede, saa som de for nogle Aar siden vare, da jeg oc mindis dem af en Enthusiasta da at være straffede. Vist er det nock, at Ofverdaadighed i Klædedract fortørner Gud, fornemmelig naar nogen

udenfor sin orden oc vilkors maade udgaar, oc af en uordentlig Letfærdighed sin Klædedract ofte fornyer, hvoraf det kommer, at meere omhyggelighed oc tiid paa Klæderne at sætte i Lafve oc at iføre anvendis, end paa Guds oc Siælens dyrckelse, hvilcket af Esaia, Zophonia, Povel oc Peder lastis, som vj vide; oc det var at ynske, at alting dette anbelangende til eenfoldighed oc den Christelige ingetogenhed kunde henføres; men efterdj Klæderne er noget, som icke meget mact paaligger, oc der om deres Form oc Materie icke nogen i den H. Skrift regel findis, da, kiere! sig mig, hvad for en model denne ny Prædicant skulle vilde hafve paa vore Klæder, om den ellers alles munstring og dadel kunde undfly? Gifve Gud, at saadan Klædernes forfængelighed oc letactighed af Fæderne-Landet kunde udjagis! men naar den var afskaffet, var icke endda all Ondskabs Kilde bleven tør. Seer mand icke Satans tredskhed? Hand vil, at de ringeste Synder af Præsterne skulle udryddes, paa det de større kunde regiere. Hand hænger ved Huden, at Sindet kand sparis, Hand igiennem seer Skrederens Vercksted, at han paa en sand poenitentze, tro, kiærlighed, ydmyghed, Freds oc Samdræctigheds dyrckelse, oc alle Guddommelige befalingers hørsomhed, som iideligen oc strengeligen bør at paaæskes, kand Ordets Tieneres arbejd frakalde. Denne Øyenskalck oc eders Fiende skulle i icke troe, Klædernes Hellighed alleeniste befaler hand, at der dis tryggere under deres Skiul Legomets oc Siælens ureenlighed kand hvile, oc af Eder blifve u-omrørt. Haf omhyggelighed for, at Hierterne meere kand sønderskieres oc sønderrifves end Klæderne; oc i saa maade bør du meere at troe den sande Guds Prophetie, end denne nye falske Prophete. For all ting tag dig Vare, at du ikke self, af en meening om en Engels Samtale bedragen, skulle for dig oc dine sammensnoe Stricker, hvilcket ocsaa Høje Mænd, skammeligen at sige, at være hendt, forfarenhed self, som plejer at være Daarers Læremesterinde, meer end nock hafver bevjst. Far vel i Herren, oc at din Hiord paa Siælens Veigne kunde lide vel, da gjør din fiid, at den icke holder med den Aabenbaring.

Aalburgi d. 20 Julii 1679, raptissime.

T. in Domino

M. Foss.